

Durum Deęerlendirmesi

İran'da Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Siyasi Haritası

Nisan 2017 | 2

Yasemin Konukçu

ORDAF
Ortadoğu ve Afrika
Araştırmacıları Derneęi

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعیة دراسات الشرق الأوسط و أفریقیا

www.ordaf.org

Giriş

İran'ın siyasal yapısındaki yoğun hizipleşme ve rekabetçi özellikler nedeniyle, Devrim sonrası cumhurbaşkanlığı seçimleri, daima küresel kamuoyunun ilgisini çekmeyi başarmıştır. İran bugünlerde yine bir seçim gündemiyle karşı karşıyadır. Bu seçim süreci vasıtasıyla, İran siyasetine ve aktörlerine yakından bakmak, siyasal koalisyonları ve adayları tanımak ve bir takım öngörüler de bulunmak imkânı doğmuştur.

20 Nisan 2017'de Anayasa Koruyucuları Konseyi, (AKK/Şura-i Negahban-i Kanun-i Esasi) cumhurbaşkanı adayları olarak 6 kişinin ismini onaylamıştır. Seçime katılacak adaylar; Hasan Ruhani, İbrahim Reisi, Muhammed Bakır Galibaf, Mustafa Mir Selim, İshak Cihangiri ve Mustafa Haşimi Taba'dır.¹ Resmi olarak propaganda dönemi, 27 Nisan 2017 tarihinde başlayacak ve 17 Mayıs 2017 tarihinde sona erecektir. Seçimlerin ilk turu, 19 Mayıs 2017 tarihinde yapılacak, seçime katılan adaylardan herhangi biri %50'nin üzerinde toplumsal destek alamaması durumunda ise, ikinci tura gidilecek ve bu turda salt çoğunluğun oyunu alan aday cumhurbaşkanı seçilecektir.

Seçim süreci ve sonuçları, siyasal yelpazenin yapısını yeniden ortaya koyacağı gibi, İran siyasetinin yakın gelecekteki yönünü de tayin edecek niteliktedir.

Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Önemi

Özellikle 2016 yılının sonundan itibaren çeşitli ülkelerde başlayan seçim hareketliliği, tüm hızıyla devam etmektedir. ABD'de Donald Trump'ın Başkan seçilmesi, İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı ve Avrupa genelinde aşırı sağın yükselişi sonrasında, gözler İran'da yapılacak seçimlere çevrilmiştir. Seçimin sonucu, kuşkusuz İran'da iç ve dış politika açısından yaşanabilecek değişimin işaretlerini de taşıyacaktır.

Bu bağlamda 19 Mayıs da yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimi, İran'ın iç siyasetini olduğu kadar bölgesel gelişmeleri, ikili düzeyde ilişkilerini, çok taraflı olarak kabul edilen nükleer anlaşmanın geleceğini belirleyecek nitelikler ifade etmektedir.

İç siyasette ise güç dağılımı açısından değerlendirildiğinde Cumhurbaşkanlığı makamı, resmi ve filli olarak ikinci en önemli mevkidir. Dini Lider, Uzmanlar Meclisi tarafından, atama yoluyla ve ömür boyu bu görevi yürütmek üzere belirlenmektedir ve dini ve siyasi açıdan hiyerarşinin en tepesinde yer almaktadır. Cumhurbaşkanı ise, doğrudan halk tarafından seçilmekte ve güçlü bir siyasal meşruiyete sahip bulunmaktadır.

Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı seçimleri, rejimin otoriter yapısını dengelemekte ve toplumsal tercihlerin belirli yasal engellere rağmen, yeniden ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır. Bu nedenle, seçimlerin adil ve şeffaf bir şekilde yapılması hem İran toplumunun hem de İran'ı yakından takip eden küresel kamuoyunun dikkatle izlediği konulardan birisidir. Örneğin 2009 seçimleri sonrası yaşanan protesto dalgası, (Yeşil Hareket) İran devlet sisteminin ve mantığının bir kez daha sorgulanmasına neden olmuştur.²

¹ "İran Cumhurbaşkanlığına Seçimlerine Katılacak Adayların İsimleri İlan Edildi", IRNA (İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı), <http://www.irna.ir/tr/News/3452965/>, (Erişim Tarihi, 21 Nisan 2017).

² Bkz. Hamid Dabashi, The Green Movement in Iran, New Brunswick: Transaction Publishers, 2011.

Muhafazakarlar, Reformcular ve Seçim

İran siyasetinde esas rekabet, toplumsal taban ve teşkilatlara dayalı olarak örgütlenmiş olan Reformcular ve Muhafazakârlar arasında yaşanmaktadır. Önümüzdeki seçiminde bu minvalde şekilleneceğini belirtmek gereklidir.

Cumhurbaşkanlığı seçimine katılmak için başvuran aday adayları çok farklı kesimlerden gelmekle birlikte, Rejimin en önemli kurumlarından biri kabul edilen AKK, adayların yeterliliklerini belirleme yetkisine sahiptir ve aday adaylarının çoğu bu kurum tarafından engellenmektedir. Ancak, farklı kesimleri temsil eden adaylar Konsey'den onay alabilseler bile, bu durumda da adayların kesinleşmesi ile seçim arasında, yaklaşık üç haftalık bir propaganda dönemi olduğundan, kamuoyu tarafından tanınmayan ve güçlü siyasal desteği bulunmayan aktörlerin, rekabet içerisinde kendilerine yer bulmakta fazlasıyla zorlanacakları tahmin edilebilir. Kısacası, bürokratik yapı ve onun doğrudan ve dolaylı olarak yarattığı engeller, adayların profillerinin çeşitlilik kazanmasına engel olacak niteliktedir.

Buna karşın devlet bürokrasisi, seçimleri tamamen yönlendirmekte de başarılı olamamakta ve seçim dönemlerinde yoğun bir siyasi rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabet, yalnızca siyasiler arasında değil, devlet kurumları ile siyasal aktörler arasında da gözlemlenebilmektedir.

Örneğin 2016 seçimleri, İran'da yaşanan siyasi kutuplaşmayı açıkça ortaya koymuştur. Hamaney ile Rafsancani arasında yaşanan tartışmada, AKK'nin aday adaylarına dini yeterlilikleri konusunda sınav yapması ve Ayetullah Humeyni'nin torunu Hasan Humeyni dahil adayların çoğunu veto etmesi konuları gündeme gelmiştir.

Buna ek olarak, 26 Şubat 2016 tarihinde gerçekleşen Meclis seçimleri ve Dini lideri seçme yetkisine sahip Uzmanlar Meclisi için yapılan seçimlerde, Reformcu adayların büyük bölümü AKK tarafından tasfiye edilmesine rağmen, Reformcular özellikle büyük kentlerde başarılı olmuşlardır. Bunun üzerine Devrim Muhafızları Komutanı olan ve Muhafazakârların önemli isimlerinden sayılan Muhsin Rızai, yaptığı açıklamada CIA'nın bir ajan aracılığı ile seçimlere müdahale ettiğini iddia etmiştir.³

2016'da gerçekleşen seçimlere bakıldığında, iki ana eksen arasından yoğun bir rekabetin yaşanacağı ve Reformcu kanadın başarı ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Buna ilave olarak, Muhafazakârlar arasındaki siyasal bölünme ve ortak adayın netleşmemiş olması, kendileri açısından seçimdeki başarılarını zora sokacak gibi görünmektedir.

Genel olarak Reformcular ve Muhafazakârlar, rejimin temel yapısına ve ilkelerine bağlılıklarını açıklamakla birlikte, ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuki konularda farklı bakış açılarına sahiptirler.

³ "İran'daki Seçim Sonuçlarında Geçen Yıl Gelen CIA Ajani Etkili Oldu", Radikal, 2 Mart 2016, <http://www.radikal.com.tr/dunya/irandaki-secim-sonuclarinda-gecen-yil-gelen-cia-ajani-etkili-oldu-1520767/>, (Erişim Tarihi, 26 Nisan 2017).

Adaylar ve Perspektifleri

İran'da Anayasanın 115.maddesi⁴ ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini düzenleyen kanunun 35. maddesine göre; ülkenin resmi mezhebine bağlı, dini ve siyasi açıdan yeterli ve yöneticilik vasıflarına sahip İran vatandaşı erkekler, cumhurbaşkanı aday olmak için başvurabilirler. 19 Mayıs'ta yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimine başvuran 1636 aday adayından yalnızca 6 aday, (12 üyeden oluşan ve üyelerin tamamını Dini Lider'in seçtiği) AKK tarafından, uygun bulunmuştur.

Konseyin kararları, geçmişteki seçim dönemlerinde siyasi ve keyfi olduğu gerekçesiyle, çok fazla eleştirilmiştir. Bu seçim sürecinde de Konsey'in kararları, yoğun bir şekilde tartışılmaya devam etmektedir. Muhafazakârların denetiminde bulunan Konsey, genellikle Dini Lider Hamaney'in telkin ve tavsiyelerine uygun şekilde davranmaktadır. Bu bağlamda, İran'da iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Ahmedinejad'ın adaylığının veto edilmesi, Konsey'in kararından önce, Hamaney'in Ahmedinejad'a cumhurbaşkanlığı seçimi için aday olmamasını tavsiye etmesine bağlanmaktadır.

AKK tarafından seçime katılma hakkı tanınan isimlerden; halihazırda Cumhurbaşkanı olan Hasan Ruhani, Birinci Yardımcısı İshak Cihangiri ve Muhammed Hatemi'nin döneminde Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı yapan Mustafa Haşimi Taba, ılımlı muhafazakâr ve reformist siyasal bileşenleri temsil etmektedir. Ruhani'yi desteklemek için aday olduklarını açıklayan Cihangiri ve Taba'nın, seçime yakın adaylıktan çekilmeleri beklenmektedir.

Muhafazakâr adaylar ise, Meşhed kentindeki İmam Rıza Türbe ve Külliyesi Vakfı Başkanı İbrahim Reisi, Tahran Belediye Başkanı Muhammed Bağır Galibaf ve Mustafa Mirselim'dir. Üç isim arasında Reisi, Muhafazakârların aday olarak ön plana çıkmaktadır.

Adaylardan, halihazırda İran'ın Cumhurbaşkanı görevini yürüten ılımlı muhafazakar Hasan Ruhani, Ahmedinejad'ın ardından, Rafsancani ve Hatemi'nin desteği ile cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ruhani, Humeyni sempatisi olarak siyasete katılmış, İran-İrak Savaşı sırasında 'Yüksek Savunma ve Savaşı Destekleme Üst Konseylerinde' görev almış ve 1988 yılında Silahlı Kuvvetler Başkomutanı olmuştur. 1992-2013 yılları arasında da ise, İran dış politikasında belli bir ağırlığı olan Stratejik Araştırmalar Merkezi başkanlığı yapan Ruhani⁵, siyasette "denge" unsuru olarak anılmaktadır.

Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, 19 Mayıs'ta yapılacak seçimde Reformcu kanadın birleştirici ismi olarak kabul edilmektedir. Ruhani, kendi dönemi boyunca yapıcı ve ılımlı bir söylemi istikrarlı bir şekilde devam ettirmiştir.

Batı ve özellikle de ABD ile ilişkilerinde diplomatik kanalları kullanma yönündeki kararlılığı sayesinde Ruhani hükümeti, 14 Temmuz 2015 Tarihinde P5+1 ülkeleriyle yaptığı anlaşma ile nükleer sorunu rafa kaldırmayı başarmıştır. Nükleer anlaşmanın mimarı olan Ruhani, bu seçim döneminde, anlaşma sonucu elde edilen başarıların kendisi dışındaki siyasal aktörler tarafından sürdürülemeyeceğini iddia etmektedir.

⁴ "İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, Kayıt Aşamasından, Yemin Törenine Kadar", IRNA (İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı), <http://www.irna.ir/tr/News/3452965/>, (Erişim Tarihi, 26 Nisan 2017).

⁵ Ercan Çitlioğlu, İran'ı Anlamak. Ankara:Başkent Üniversitesi Yayınları, 2015. s.54-55.

Ruhani yönetimi, anlaşma ve onun yarattığı ekonomik fırsatlara dikkat çekerek, kendilerine yönelik eleştirilerin siyasi nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Buna karşılık Hamaney'in "seçimlerde hiçbir aday gözlerini sınır ötesine dikmesin"⁶ beyanati, seçim kampanyası sırasında Ruhani'nin, Batı'yla yakınlaşma stratejisini ve nükleer anlaşmayı ölçülü bir dille kullanmaya zorlayacaktır.

Diğer taraftan 3 Ocak 2017 Yargı Erki Başkanı Sadık Laricani, Cumhurbaşkanı Ruhani'nin 2013'te yapılan seçimde, idam cezasına çarptırılan Babek Zencani'den mali yardım almış olabileceği iddiasında bulunmuştur.⁷ Bu iddiaların tekrar gündem taşınması durumunda Ruhani, seçim öncesi ciddi itibar zedelenmesiyle karşılaşabilir.

Bunun yanında Ruhani, 2013'de vaat ettiği ekonomik gelişmeyi sağlayamadığı gibi, siyasi ve sosyal reformlar konusunda da beklentileri karşılamakta yetersiz kalmıştır. Özellikle 2009 sonrası ev hapsine alınan Reformcu siyasilere serbest bırakılmasını da içeren siyasi reformlarda, ilerleme sağlanamamıştır. Ayrıca, etnik ve dini azınlıkların siyasal durumlarında yapılması öngörülen değişiklikler de hayata geçirilememiştir.

Ekonomik ve siyasi beklentileri karşılamakta zorlanan Ruhani'nin seçimdeki en önemli sorunlarından biride reformcu siyaseti destekleyen birbirinde farklı toplumsal kesimleri sandığa gitmeye ikna etmek olacaktır.

Bütün olumsuz sinyallere rağmen Hasan Ruhani, seçimin en güçlü adayı olarak görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Ruhani karşısında yer alan Muhafazakâr adaylar arasında, en güçlü rakibi İbrahim Reisi'dir. Bunun nedeni ise, Reisi'nin Hamaney'in desteğine sahip olması ve ayrıca Hamaney sonrası Dini Lider adayları arasında da yer almasıdır.

Devrim sonrası İran'da yetiştirilen yönetici elitlerden olan Reisi'nin, Hamaney'le yakınlığı, eğitim yıllarından itibaren başlamıştır. 18 yaşında yardımcı savcı olan Reisi, önce Kereç'de ve sonra da Hemedan'da başsavcılık görevine atanmıştır. Reisi, 1988 yılında Rejim muhaliflerinin yargılandığı ve "ölüm komitesi" olarak adlandırılan dört kişilik heyette yer almıştır.⁸ Reisi'nin sonraki yıllarda sırasıyla Tahran Başsavcılığı, Ülke Genel Denetleme Kurumu'nun Başkanlığı, İran Yargı Organı Başkan Yardımcılığı, Din Adamları Özel Mahkemelerinin başsavcılığını görevlerinde bulunmuştur. Kısacası Reisi, devrim sonrası İran devlet sisteminde çok önemli görevler de bulunmuş ve her aşamada Hamaney'in desteğini almıştır.

Reisi'nin siyasal deneyimi olmaması nedeniyle, İran halkında ne düzeyde karşılığı olduğu tartışmalı bir konudur ancak, kısa biyografisinden de anlaşılacağı gibi, İran'ın devrim

⁶ "Leader: Candidates should not Look Abroad", Tehran Times, 25 Nisan 2017, <http://www.tehrantimes.com/news/412895/Leader-Candidates-should-not-look-abroad>, (Erişim Tarihi, 25 Nisan 2017)

⁷ Laricani'den Ruhani'ye Zencani Davası Yanıtı:Konuyla Bağlantılı Gerekirse Herkesi Tutuklayacağız", Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201701031026609820-laricaniden-iran-cumhurbaşkanı-ruhaniye-konuyla-bağlantili-herkesi-gerekirse-tutuklayacagiz/>, (Erişim Tarihi 26 Nisan 2017).

⁸ Amir Azimi, "Iran Election: The Six Men Running for President", BBC, 21 Nisan 2017, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-39670302>, (Erişim Tarihi 24.Nisan 2017).

sonrası oluşturduğu devlet sistemini ve onun mantığı tam olarak temsil etme kapasitesine sahiptir.

Son olarak Meşhed kentinde bulunan İmam Rıza Külliyesi Vakfı'nın mali açıdan yöneten Ayetullah İbrahim Reisi'nin, Muhafazakârlar arasında heyecan yarattığı söylenebilirse de, Muhafazakâr seçmen açısından birleştirici bir aday olup olmadığı henüz kesinleşmiş değildir.

Reisi özellikle verdiği mesajlarda ekonomik sorunları dile getirmekte ve “Siyonist rejim” olarak tanımladığı İsrail hariç diğer ülkelerle işbirliği ve diyalog içinde olacakları ifade etmektedir.⁹

Özellikle yolsuzlukla mücadele konusunun önemine vurgu yapan Reisi, düşük gelirli toplumsal kesimlere yapılan yardımların iki ve ya üç katı kadar arttırılacağını ifade etmiştir.¹⁰ Milli ekonomi, istihdam, işsizlik ve toplumsal ahlak konularını¹¹ siyasal söylemlerinin merkezine yerleştirmiş olan Reisi, Ruhani karşısında en güçlü aday kabul edilmektedir.

Çeşitli temayül yoklamalarına ve kamuoyu değerlendirmelerinde göre, Muhafazakârların ikinci önemli ve etkili adayı Muhammed Bağır Galibaf'tur. Halihazırda Tahran Belediye Başkanı Olan Galibaf, Devrim Muhafızları Komutanlığı ve Polis Teşkilatı Başkanlığı görevlerinde de bulunmuştur. Galibaf, Hatemi'nin Cumhurbaşkanlığı döneminde, Devrim Muhafızları komutanları tarafından hazırlanan “uyarı” mektubuna imza atanlar arasında yer almaktadır ve muhafazakâr ve popülist eğilimleri oldukça güçlü bir adaydır.

Galibaf, siyasal anlamada başarılarını özellikler Tahran belediye başkanlığı döneminde kazanmıştır. 2008'de Galibaf, Worldmayor tarafından dünyanın 8. en iyi belediye başkanı seçilmiştir.¹² 13 milyon nüfusa sahip Tahran'da belediye başkanı olarak başarılı bir yöneticilik kariyeri bulunan Galibaf, bu görevi 2005 yılından itibaren sürdürmektedir.

Daha önce de Cumhurbaşkanı adayı olan Galibaf, siyaseten deneyimli, 13 yıl boyunca Tahran Belediye Başkanı olarak kamuoyu önünde tanınmış bir isim olması ve özellikle yoksulluk sorununu uzun bir süredir dile getirmesi nedeniyle, Reisi'ye göre avantajlı konumdadır.

Bunun yanında İran Devrimi tarihinde, işkence merkezi olarak anılan Evin Hapishane-

⁹ Erci Randolph, Ali Noordan, “What would a Hardline New President Mean for Iran and the World?”, The Times of Israel 15 Nisan 2017, <http://www.timesofisrael.com/what-would-hardliner-election-win-mean-for-iran-and-the-world/>, (Erişim Tarihi 21. Nisan 2017). Bu dönemde 30 binden fazla tutuklunun idam edildiği iddia edilmektedir. bkz. “The 1988 Massacre in Iran”, National Council of Resistance of Iran, 28 Ağustos 2016, <http://ncr-iran.org/en/news/human-rights/20932-the-1988-massacre-in-iran>, (Erişim Tarihi, 22 Nisan 2017).

¹⁰ “Next Iranian President must Lead Fight Against Corruption: Raeisi”, <http://theiranproject.com/blog/2017/04/25/next-iranian-president-must-lead-fight-corruption-raeisi/>, (Erişim Tarihi 26 Nisan 2017)

¹¹ İran'da 12. Hükümeti Hangi İsim Kuracak?, Mehr Haber Ajansı, 21 Nisan 2017, <http://tr.mehrnews.com/news/1864242/%C4%B0ran-da-12-h%C3%BCK%C3%BCmeti-hangi-isim-kuracak>, (Erişim Tarihi, 21 Nisan 2017)

¹² Mohammad Bagher Ghalibaf, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Mohammad_Bagher_Ghalibaf, (Erişim Tarihi, 24 Nisan 2017)

sinin kapatılması girişimi,¹³ müzelere ilgiyi arttırmak için Tahran sokaklarına Edvard Munch, Vincent Van Gogh ve Henry Matisse resimlerinin asılması¹⁴ ve Obama'nın seçildikten sonra İran'la diyalog çabalarına destek vermesi gibi yaklaşımlarıyla da değişim talep eden toplumsal kesimlere mesaj vermeyi de ihmal etmemiştir.

İshak Cihangiri, 2013 yılından itibaren Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Ruhani'yi desteklemek için cumhurbaşkanı adayı olduğunu açıklayan Cihangiri, 19 Mayıs tarihinden kısa süre önce adaylıktan çekilmesi beklenmektedir.

Mustafa Haşimi Taba, daha önce Sanayi Bakanlığı ve Milli Olimpiyat Komitesi Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Taba, reformcu adaylar arasında yer almaktadır ve Ruhani'yi desteklemek için 19 Mayıs öncesi adaylıktan çekilmesi beklenmektedir.

Dini Lider Hamaney'e Cumhurbaşkanlığı döneminde danışmanlık yapan Mirselim, Haşimi Rafsancani'nin Cumhurbaşkanlığı döneminde de, Kültür ve İslami İrşat Bakanı olarak görev yapmıştır. Humeyni tarafından kurulmuş olan İslam Koalisyon Partisi Merkez Konseyi Başkanı, Düzenin Yararı Teşhis Konseyi üyesi ve Emir Kebir Üniversitesi hocası olan Mustafa Mirselim, 19 Mayıs seçimine Cumhurbaşkanı adayı olarak katılmaktadır. Mirselim'in ismi muhafazakâr adaylar arasında yer almakla birlikte, Lider Hamaney, Reisi'ye yakın görüldüğünden, seçimde başarı kazanması ihtimali oldukça düşüktür. Buna rağmen Mirselim, seçim yarışından her hangi bir aday lehine çekilmeyeceğini de açıklamıştır.

İran'da Seçmeni Kaygılandıran Sorunlar Neler?

Küresel sistemde ekonomik daralma ve siyasi istikrarsızlığa bağlı olarak yaşanan sorunlar nedeniyle, bütün ülkelerdeki seçimlerde iktisadi sorunlar, toplumun öncelikli meselelerinden birisi olmaya devam etmektedir. Bunun yanında siyasal reformlar, dış politika ve güvenlik sorunları da seçimlerin merkezi konuları arasında sayılmaktadır.

İran'da gelir dağılımında dengesizlik, işsizlik, çoğu devlet kontrolünde olan ekonomik kaynakların verimsiz kullanımı, siyasilerin seçim propagandalarında ekonomi merkezli popülist söylemin ve vaatleri önemli bir yer işgal etmesine neden olmaktadır.

Hem Muhafazakâr hem de Reformcu siyasetçilerin kabul ettiği ve istatistiklerinde ortaya koyduğu gibi, İran halkı için ülkedeki en önemli sorun ekonomik kaynaklı ve özellikle de genç işsizlerin sayısının yüksek olmasıdır. Ruhani döneminde yapılan anketlerde, ekonomik durumun 4 yıl önceye göre daha kötüleştiğini veya değişmediğini düşünen İranlıların oranı %60'tan daha fazla görünmektedir.¹⁵

¹³ "İran'ın En Kötü Şöhretli Hapishanesi Park Olacak", Milliyet 13 Mayıs 2015, <http://www.milliyet.com.tr/iran-in-en-kotu-sohretli/dunya/detay/2058148/default.htm>, (Erişim Tarihi, 24 Nisan 2017)

¹⁴ "With Matisse and Van Gogh, Tehran Gets a Makeover", Hurriyet Dailynews, <http://www.hurriyetdailynews.com/with-matisse-and-van-gogh-tehran-gets-a-makeover-.aspx?pageID=238&nID=82365&News-CatID=385>, (Erişim Tarihi 23 Nisan 2017)

¹⁵ "Iranian Presidential Election 2017", Nisan 2017, <https://static1.squarespace.com/static/5525d831e4b09596848428f2/t/58f4035b5016e1718c7b5acf/1492386653025/IranPoll+pre-election+results+2017-4-16.pdf>, (Erişim Tarihi, 26 Nisan 2017).

Bütün adaylar temel ekonomik ihtiyaçların karşılanması, yolsuzlukla mücadele, dar gelirliilerin sübvansede edilmesi ve istihdam gibi sorunların olduğunu kabul etmekte ancak, bu sorunlara karşı birbirinden farklı çözüm önerileri sunmaktadırlar. Reformcular ekonomide, dışa açılma ve küresel ekonomiyle bütünleşmeyi savunurken, muhafazakâr adaylar “milli ekonomi” veya “direniş ekonomisi” olarak tanımladıkları İran’ı kendi kaynakları ile kalkındırma hedefini benimsemektedirler.

Ruhani, P5+1 ülkeleriyle yapmış olduğu müzakereler sonucunda, Muhafazakâr aktörlerin tepkisine rağmen anlaşma sağlanmış ve İran’a uygulanan ekonomik yaptırımların kaldırılmasının önündeki en önemli hukuki engeli aşmıştır. Buna karşın, IMF’nin 2016-2017 yıllarına %6,6 büyüme tahminin rağmen¹⁶ Ruhani hükümeti, ekonomik taahhütlerini toplumsal anlamda hayata geçirmeyi başaramamıştır. Örneğin, son üç yıl içerisinde işsizlik oranı, %10,5’ten yaklaşık 2 puan yükselerek %12,7 olmuştur.¹⁷

Diğer taraftan ABD’de Trump’ın Başkan seçilmesiyle, nükleer anlaşmanın tartışılmaya açılması, İran’ın orta menzilli füze denemeleri ve bölgesel güvenlik politikalarına yönelik eleştiriler ile birlikte, Ruhani’nin seçim sürecinde ve öncesinde vaat ettiği ekonomik kalkınma sözü de tartışmalı hale gelmiştir.

Reformcular karşısında siyasal rakiplerden ziyade, Dini Lider Hamaney’in söylemlerinin ve eleştirilerinin etkili olmaktadır. Hamaney yeni yılda yayınladığı mesajda, ülkenin ekonomik olarak buhran içinde olduğunu ve işsizlik, üretim konularında yeterli başarı sağlanamadığını ifade etmiş ve “direniş ekonomisine” geçilmesi çağrısında bulunmuştur. İran’da ekonomik sorunların politik direnişin parçası olarak görülmesinin tarihi oldukça eskilere devrim öncesi döneme dayanır. Ancak devrim öncesi ekonomiyi yöneten unsurlar ile devrim sonrası ekonomide söz sahibi olan kesimler birbirinden oldukça farklılaşmış bulunmaktadır.

Özellikle reform isteyen kesimler, sosyal, ekonomik ve siyasal konularda daha fazla değişim talep ettikleri gözlemlenmektedir. Ruhani ise, ekonomik ve siyasi açılım politikasını savunmaya devam etmektedir. Dünyada tanınan bir isim olması ve daha önce devlet mekanizmasında kritik görevlerde bulunması, Ruhani’nin avantajları arasında sayılmaktadır.

Seçimde, Reformcuların adayı Ruhani’nin ekonomik durgunluk sorunun aşamamış olması ve Muhafazakâr Reisi ve Galibof’un, İran genelinde toplumsal açıdan ne ölçüde destek bulacağı tartışmalı olduğundan, seçmenlerin katılımını sağlamak her iki taraftan için de kolay olacak gibi görünmemektedir.

¹⁶ Amir Azimi, “Iran Election: The Six Men Running for President”, BBC, 21 Nisan 2017, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-39670302>, (Erişim Tarihi 24.Nisan 2017)

¹⁷ “Ayetullah Hamaney’den Hükümetin Ekonomi Politikasına Eleştirisi”, Euronews 21 Mart 2017, <http://tr.euronews.com/2017/03/21/ayetullah-hamane-y-den-hukümetin-ekonomik-politikasına-eleştiri>, (Erişim Tarihi 26 Nisan 2017).

Sonuçlar ve Beklentiler

1. Cumhurbaşkanlığı seçiminde, Reformcuların adayı Ruhani ile Muhafazakârların adayı Reisi'nin isimleri ön plana çıkarken, seçim sürecinde ve sonrasında İran siyasetinde kamplaşmanın derinleşebileceği ön görülebilir.

2. 2013 ve 2016 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimde de Reformcular, kendi içinde bir bölünme sorunun büyük ölçüde aşmış görünmektedirler. Diğer yandan Muhafazakârlar, Reisi ve Galibaf arasında henüz seçim yapabilmiş değiller. Siyasal analizlerde, Hamaney'in Reisi'nin yanında olduğu değerlendirilse de, Reisi'nin siyasal tecrübesinin bulunmaması ve kampanya döneminin kısalığı nedeniyle seçimlerdeki şansının azaltacağı düşünülebilir.

3. Muhafazakârlar, seçimin ilk turda sonuçlanmaması durumunda, ikinci turda ortak bir aday etrafından geçici bir ittifak oluşturma yoluna gidebilirler. Çünkü seçimin ikinci turu, en yüksek oyu alan iki aday arasında yapılmaktadır.

4. Eski Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın adaylık başvurusunun AKK tarafından reddedilmesi seçim sürecinde dikkat çekici bir gelişme olmakla birlikte, daha önce 8 yıl cumhurbaşkanlığı yapmış Ahmedinejad'ın hak kaybı yaşamasına neden olmuştur. Bu durum ise, seçim sonuçlarında belli değişimlere neden olabilir. Taşrada, Tahran'ın muhafazakâr kesimlerinde ve küçük esnaf arasında belli bir destekçi kitlesi bulunan Ahmedinejad'ın, taraftarlarını belli bir adaya yönlendirme potansiyeli de siyasi analizlerde tartışılan konular arasında yer almaktadır. Buna karşın, Ahmedinejad ile birlikte eski yardımcılardan olan ve yolsuzluk iddiası ile 8 ay tutuklu kalan Hamid Bekai'nin adaylığının da veto edilmesi, muhafazakârların kendi aralarındaki ayrışmanın derinliğinin işaretlerinden biri kabul edilebilir. Nitekim, Ahmedinejad'ın adaylığını açıklamasını muhafazakâr basın kuruluşları sert bir şekilde eleştirmiş ancak, reformcu kanat beklenen bir gelişme olarak itidalli şekilde değerlendirmelerde bulunmuştur.

5. Seçim sürecinde öncelikli olarak ekonominin gündeme gelmesi ihtimali yüksek olmakla birlikte, nükleer konular, dış politika ve özellikle ABD ile ilişkilerin de tartışılması beklenmektedir.

6. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, İran'ın bölgesel ve küresel siyasetinin tamamen yeniden belirlenmesi anlamına gelmemekle birlikte, siyasal ve söylemsel açıdan revizyona neden olabilir.

7. İlk olarak Muhafazakârların seçimi kazanması durumunda, Ruhani hükümetinin küresel sistemle yakınlaşmaya yönelik attığı adımların sekteye uğraması ihtimali güçlenecektir.

8. Reformcu bir adayın (Ruhani) seçimi kazanması durumunda ise, iç ve dış politika kaynaklı kutuplaşma nedeniyle, hareket alanı daha da sınırlı bir cumhurbaşkanı profili beklenebilir. Buna karşın, Ruhani'nin nükleer anlaşma konusunda halk desteğine sahip olduğu ortaya çıkacağı için, halihazırda devam eden Hamaney ve ekibinin konu ile ilgili eleştirileri karşısında, daha güçlü bir konuma geleceği varsayılabilir. Toplumdan onay alsa da Batı ile yakınlaşma siyasetinin akıbeti, çok değişkenli gelişmelere bağlı kaygan

bir zeminde durmaya devam edecektir.

9. Özellikle bölgesel güvenlik politikaları gibi önemli konularda kararları Dini Lider Hamaney ve yalnızca Dini Lider'e karşı sorumlu olan askeri bürokrasi aldığı için, Ruhani'nin müstakbel başarısı dış politika açısından önemli değişimlerin habercisi olarak görülmeyebilir. Diğer taraftan düşük ihtimal olarak kabul edilen Muhafazakâr adaylardan Reisi veya Galibof'un seçimi kazanması durumunda, İran Batı ilişkileri şimdi olduğundan çok daha fazla belirsiz bir geleceğe evrilecektir.

10. Seçimde toplumun iradesinin ne olacağı kesin olmamakla birlikte, İran'ın mevcut Ortadoğu politikasında elde ettiği gücü koruma hedefinde süreklilik beklemek gerekir.

Yazar Hakkında

Yasemin Konukçu

Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi'nde ve Yüksek lisans eğitimi Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsünde doktora çalışmalarına devam eden Yasemin Konukcu, İran dış politikası, İran-ABD ilişkileri ve ABD dış politikası konuları üzerine yoğunlaşmaktadır. e-mail:ykonukcu2003@yahoo.com

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعية دراسات الشرق الأوسط و أفريقيا

www.ordaf.org